

ДИДАКТИКА, МЕТОДИКА, НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Алла Богуш

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МУЗИЧНО-МОВЛЕННЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

У дошкільній педагогіці як науковій галузі склався компетентнісний підхід до розвитку, навчання й виховання дітей, який передбачає формування у них різних видів компетенцій залежно від виду діяльності дитини.

Одним із видів дитячих діяльностей є художньо-мовленнєва, яку ми розуміємо як специфічний вид діяльності, пов'язаний із сприйманням, розумінням і відтворенням дітьми змісту художніх творів у різних видах ігор (музичних, театралізованих, словесних, дидактичних, іграх-драматизаціях і т.ін.) і театралізованих дійств; це продуктивно-естетична діяльність (музична, образотворча, конструктивна), що супроводжується образним мовленням та у процесі якої використовуються різні жанри художнього слова в музичному супроводі. Подаємо схему щодо структури художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку (див. схему).

Як бачимо зі схеми, художньо-мовленнєва діяльність охоплює різні види діяльності художньо-естетичного спрямування; мовленнєво-ігрова, театральнo-мовленнєва, художньо-ігрова, конструктивно-мовленнєва, поетично-мовленнєва, образотворчо-мовленнєва, музично-мовленнєва.

Результатом художньо-мовленнєвої діяльності є сформованість художньо-мовленнєвої компетенції.

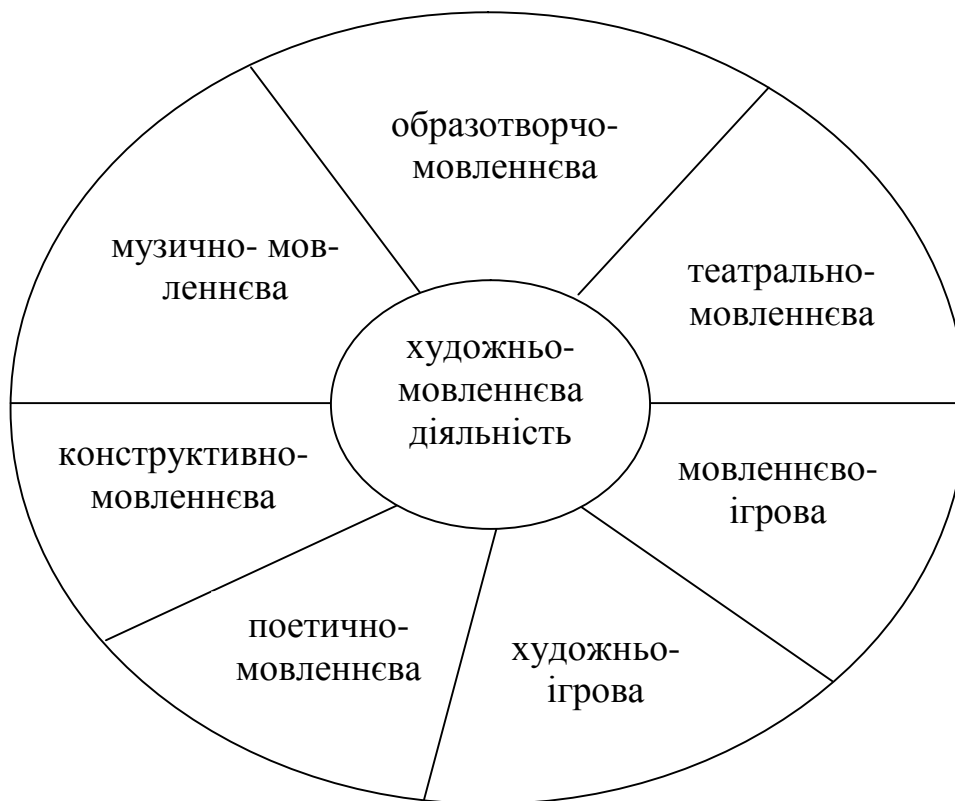
Художньо-мовленнєва компетенція – це комплексна характеристика особистості, полікомпонентне утворення, чинниками якого є когнітивно-мовленнєва, поетично-емоційна, виразно-емоційна, оцінювально-етична, театральнo-ігрова, компетенції (див. табл.).

Одним із складників художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку виступає музична діяльність.

Музична діяльність дітей дошкільного віку – це різні способи й засоби пізнання дітьми музичного мистецтва (а через нього – довкілля й самого себе), за допомогою яких здійснюється музичний і загальний розвиток.

У дошкільному закладі здійснюються два види музичної діяльності. Перший пов'язаний із залученням дітей до мистецтва музики. Це слухання класичної і сучасної музики, заучування пісень і танців, оволодіння елементарними навичками гри на музичних інструментах. Означений вид діяльності вимагає певного рівня розвитку музичних здібностей.

Структура художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку

Таблиця

Структура художньо-мовленнєвої компетенції

Зміст навчання	Обов'язкові результати навчання
Когнітивно-мовленнєва компетенція Дитячі українські та зарубіжні письменники, письменники-класики української літератури.	Випускник дошкільного закладу добре обізнаний з творами українського фольклору. Знає і розповідає напам'ять за-бавлянки, утішки, українські пісеньки, лічилки, загадки, прислів'я, скоромовки.
Назва твору, його жанр, автор. Вірші, малі жанри українського фольклору.	Самостійно використовує їх у сюжетно-рольових іграх, фольклорних святах. Знає різні види українських народних казок, розповідає їх, орієнтується в структурі казки. Впізнає на портретах письменників: Т.Г. Шевченка, Лесю Українку, І. Франка. Знає їхні твори, вірші, казки. Знає і впізнає різні види дитячих книжок, журналів, називає і показує обкладинку в книжці, сторінки, ілюстрації. Називає жанри художніх творів. Знає, читає напам'ять
Мовленнєва компетенція Усне розмовне мовлення в різних	Дитина вільно володіє розмовною українською мовою в різних ситуаціях спілкування, застосо-

ситуаціях спілкування (як стимульованих, так і нестимульованих). Ініціативність спілкування. Формули мовленнєвого етикету в ситуаціях: вітання, прощання, знайомства, подяки, вибачання, побажання, запрошення, компліменту, зустрічі, прохання.	вує доречно для цього як мовні, так і немовні (жести, міміка, рухи) та інтонаційні засоби виразності. Легко орієнтується в ситуації спілкування, виявляє ініціативу. Володіє формулами мовленнєвого етикету в різних життєвих соціально-побутових ситуаціях; підтримує і розпочинає розмову.
--	--

Музичні здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що є передумовою успішного виконання музичної діяльності.

Б. Теплов уважає, що успіх музичної діяльності залежить не тільки від музичної здібності, а від музичної обдарованості людини, під якою він розуміє «якісно своєрідне поєднання здібностей...».

Музична обдарованість подекуди виявляється досить рано, ще у 3–8 років, і може спостерігатися тільки в окремих дітей. На музичних заняттях присутні всі діти, у них виховують любов до музики, пісень, танців, розвивають музичні здібності.

Другий вид музичної діяльності пов'язаний з грою і художньою літературою, тобто це різного роду музичні ігри, змістом яких є художні тексти: ігри-драматизації у музичному супроводі, народні хороводні ігри із співом, діалогами, рухами, дитячі оперні вистави за казками, розігрування українських народних пісень під музику та заняття у музичному супроводі. Цей вид діяльності одержав назву «музично-мовленнєва діяльність», тобто діяльність, побудована на основі відтворення дітьми змісту знайомих художніх творів у супроводі музики, розігрування художніх образів, які слугують засобом творчого самовираження дитини.

Отже, музично-мовленнєва діяльність – один із видів художньо-мовленнєвої діяльності, що пов'язаний з вербалізацією музичних образів (у різних типах висловлювання), які сприймає чи відтворює дитина в різних способах музично-ритмічної активності. Формування культури художньо-естетичного сприймання музичних творів, їх елементарного аналізу неможливе без участі мовлення, що може виступати в різних формах вербалізації музичних образів. Водночас створені під впливом художніх вражень образи, втілені в будь-яких типах зв'язних висловлювань, збагачують можливості їх яскравого вираження в танці, співах, музикуванні тощо.

Крім того, на кожному музичному занятті використовують музично-дидактичні ігри, які обов'язково передбачають і завдання з розвитку мовлення дітей. Музично-дидактичні ігри – це ігри пізнавального характеру, спрямовані на збагачення й закріплення знань, пов'язаних з музичною діяльністю, активізацією в словнику дітей назв жанрів музичних творів, музичних інструментів, нот, іграшок і т. ін. у супроводі музики.

Результатом музично-мовленнєвої діяльності дітей є сформованість музично-мовленнєвої компетенції.

Під музично-мовленнєвої компетенцією розуміємо відповідний рівень музично-художнього й мовленнєвого розвитку дитини, її художньо-музичну навченість, обізнаність, багатство лексики музичної спрямованості, в якій відбивається єдність і глибина емоційно-чуттєвих, художньо-музичних образів; взаємозбагачення, увиразнення як музичних, так і мовленнєвих способів образотворення дітей.

Методами формування музично-мовленнєвої компетенції виступають: музично-дидактичні ігри, музичні заняття (комплексні, тематичні), музичні розваги, свята (святкові ранки, вечори). Опишемо їх.

Музично-дидактичні ігри «Музичний будиночок», «Чарівні мелодії».

Мета: закріпити назви знаків нотного стану (до, ре, мі, фа, соль, ля, сі) та музичних інструментів (дзвоник, барабан, бубон, трикутник, скрипка), активізувати словник дітей.

Хід гри. Зала оформлена у вигляді королівського палацу. У центрі – два трони. Під урочисту музику входить паж.

Паж: – Його Величність Король Скрипковий Ключ та її Величність Королева Музика!

Під мелодію падеграсу Король і Королева у супроводі семи нот заходять до зали. Король і Королева сідають на трон, а нотки стають обабіч. Лунають фанфари. Паж імітує гру на сурмі.

Паж:

Увага! Увага!

Королівство Семиотка

Вас запрошує на бал.

У палаці, у тронній залі

Нині буде карнавал.

Тож Король і Королева

Видали такий наказ:

«Всіх, хто музику шанує,

Запросити у палац».

Король: – Лихо спіткало моє королівство. Адже бал має бути веселим, радісним, а в залі лунають лише звуки смутку. Мої вірні нотки, підкажіть, що робити?

Нотки розводять руками й сумно схиляють голови. Королева: – Ці музичні звуки нагадують плач. Паже, я вам наказую грати веселу музику.

Паж: – Ваша Величносте, вибачте, але моя сурма мовчить. Король і Королева (*разом*): – Ой лишенько! Хто ж нам допоможе?

Нотка До: – Шановні Королю Скрипковий Ключ та Королево Музика! У нашій залі багато дітей, які люблять і шанують музику. Можливо, вони зарадять вашій біді. Діти, спробуємо врятувати від лиха Королівство Семиотку?

Нотка Ре: – Ось у цьому будиночку (*підходить до будиночка, що стоїть неподалік*) живуть музичні Інструменти. Королева Фальшивій за-

чаклувала їх і зробила їхні голоси ледь чутними. А до того ж вони не можуть вибратися зі свого будиночка, доки ви їх не впізнаєте.

Наводимо приклад ще однієї дидактично-музичної гри.

Музичні ляльки-неваляйки. (Музично-дидактична гра для дітей чотирьох-шести років).

Мета: розвивати в дітей звуковисотний слух, пам'ять, увагу; вчити розрізняти напрям руху мелодії; закріплювати вміння сприймати на слух та визначати кількість звуків (один, два, три) під час звучання інтервалів та тризвуччя. *Словник:* мелодія, звук, назви кольорів, лялька-неваляйка. *Корекційні завдання:* розвивати фіксацію зорової функції; сприяти тренуванню зорового аналізатора та розвиткові сенсорних здібностей; формувати вміння орієнтуватись у мікропросторі. *Матеріал:* сім площинних ляльок-неваляйок різного кольору; картки із зображенням нотного стану та набори різноколірних кружечків-ноток (за кількістю гравців); музичні інструменти: фортепіано, металофон, дзвоники різного тембру; фланелеграф із зображенням нотного стану.

Хід гри. Перший варіант.

Діти сидять півколом. Кожен має набір кольорових кружечків-ноток. Музичний керівник показує дітям ляльок-неваляйок та розповідає про кожну з них. Звертає увагу: ляльки мають різні імена та колір убрання.

Синя – До, а Ре – зелена.

Мі – салатова, не темна.

Фа – як сонце, жовтий зайчик.

Соль – оранжева, як м'ячик.

Ля – неначе мак, червона.

Сі – рожевим дзвоном повна.

Дітям пропонують вибрати кружечок-нотку такого кольору, як убрання ляльки, про яку розповідає музичний керівник. Нехай послухають голосок кожної ляльки (він відповідає певній ноті) та визначать, яка з них співає високо, а яка низько. Шестирічним дітям пропонують проспівати звуки разом з ляльками.

Другий варіант.

Дітям роздають картки із зображенням нотного стану і набори кружечків-ноток. Ляльки-неваляйки викладені на фланелеграфі відповідно до кольору й назви (синя – до, зелена – ре...).

Музичний керівник грає ноту в низькому, а потім у високому регістрі й пропонує дітям віднайти серед ляльок на фланелеграфі тих, які співали низьким голосом, і тих, які співали високим голосом. Діти віднаходять також кружечки, колір яких відповідає вбранню неваляйок, і викладають їх на нотному стані (на нижній та горішній лінійках). Для озвучення співу ляльок можна використати фортепіано, металофон або дзвоники.

Третій варіант.

Музичний керівник грає мелодію (на фортепіано, металофоні), яка

«рухається» вниз або вгору. Діти проспівують її на склад «ля» й визначають напрямок руху. Далі на нотному стані викладають кружечками рух мелодії.

Четвертий варіант.

Музичний керівник розповідає дітям, що ляльки приготували для них концерт і співатимуть по одній, удвох і навіть утрьох. Діти мають визначити, скільки ляльок співає.

Музичний керівник програє один звук, інтервал або тризвуччя (на дзвониках, фортепіано, металофоні), а діти відгадують, скільки неваляйок співають.

У кожній віковій групі один раз на місяць планують музичні розваги, на яких закріплюються як художньо-мовленнєві знання, так і музично-естетичні та рухові вміння й навички.

Отже, взаємозв'язок музичної й мовленнєвої діяльності виховує в дітей естетичні піднесені почуття, розвиває музичний і поетичний слух, стимулює образне мовлення дітей, активізує мовлення й художньо-мовленнєву діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. – Одеса; Ярослав. – 2004.
2. Богуш А.М. Компетентніший підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників. – Педагогічна і психологічна науки в Україні. – Том 2. – К.: Педагогічна думка, 2007.
3. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Кожик Т.М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. – К.: «Слово», 2006.
4. Педченко Н. День народження в садочку відзначаємо // Дошкільне виховання. – 2004. – № 5.
5. Полтикова Н. Осінній листочок на гостинах у малят // Дошкільне виховання. – 2004. – № 9.
6. Радынова О. Музыкальное воспитание дошкольников. – М.: Просвещение – Владос, 1994.
7. Рибальська Н. Вечір української пісні // Дошкільне виховання. – 2004. – № 10.
8. Рог І. Пригода у Королівстві Семиотка // Дошкільне виховання. – 2004. – № 6.
9. Теплов В.М. Способности и одаренность: избр. труды в 2-х т. – Т. I. – М.: Педагогика, 1985.
10. Якимиха Л., Солов'янова І. Музичні ляльки – неваляйки // Дошкільне виховання. – 2004. – № 11.